

Västtyskland. Den 12 mars avbröts ett föredrag av professor Radim Palous (som avskedades från Karlsuniversitetet 1977), och en engelsk student arresterades och deporterades. En vecka senare avbröts återigen en föreläsning av Palous (om "The Meaning of Meaning"). Polisen ingrep mycket brutalt, och åtta personer arresterades, däribland Palous och Tomin. Alla släpptes efter 48 timmar. Den 2 april försökte polisen förhindra en föreläsning av Tomin om Aristoteles metafysik, bl. a. genom att släpa iväg och misshandla Tomin. Efter några timmar kunde dock Tomin återvända hem och hålla sin föreläsning. Nästa vecka var ämnet detsamma; Tomin och tre studenter arresterades och hölls inspärrade i 48 timmar. Två av studenterna misshandlades, en av dem allvarligt. Den 12 april höll rektorn för Balliol College i Oxford, Anthony Kenny, ett föredrag om Aristoteles etik. Efter en stund avbröts han av en mängd poliser, som arresterade Kenny, hans fru, en fransk gäst, Tomin och 23 studenter. Utlänningarna förhöordes och deporterades framåt morgonen; Tomin och hans elever hölls i förvar de sedvanliga 48 timmarna.

Tomins grupp har inte givit upp, men den har beslutat att tills vidare endast sammanträda en gång i månaden. Utländska gästföreläsare är fortfarande välkomna. Tomin själv har emellertid fått nog. Han leder fortfarande gruppen, men i början av sommaren ansökte han om tillstånd att få vistas utomlands under fem år tillsammans med sin fru och sina två barn. Det främsta skälet till detta är att hans barn inte tillåts få någon som helst utbildning i Tjeckoslovakien. Seminarierna skall dock fortsätta oavsett om Tomin och hans familj får lämna landet.

Tomins utländska kontakt har framför allt varit universitetet i Oxford. Där har också två fonder inrättats som stöd för verksamheten: "The Prague Books Fund" och "The Patocka University Fund". Adressen är The Secretary of the Sub-Faculty of Philosophy, 10 Merton Street, Oxford OX1 4JJ, England.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: Erik Ryding är docent i praktisk filosofi vid Lunds universitet. Lars O Ericsson och Torbjörn Tännsjö är bägge docenter i praktisk filosofi vid Stockholms universitet. Carl-Reinhold Bråkenhielm är docent i tros- och livsåskådningsvetenskap vid Uppsala universitet. Ingvar Johansson är docent i vetenskapsteori vid Umeå universitet.

Recension

Bengt Hansson (utg.): *Metod eller anarki. Moderna teorier om vetenskapens väsen och metoder*, Doxa, Lund 1980.

Sverige har äntligen fått en svenskspråkig filosofitidskrift, och Sverige har äntligen fått ett bokförlag som vågar ge ut svensk filosofisk litteratur kontinuerligt. Det är mycket angenämt att i *Filosofisk tidskrift* kunna recensera den på bokförlaget Doxa utgivna boken *Metod eller anarki* (Lund 1980, utg. Bengt Hansson). Boken har undertiteln "Moderna teorier om vetenskapens väsen och metoder", och presenterar i nio kapitel de två senaste decenniernas diskussion inom anglosaxisk vetenskapsteori. Sett ur svenskt perspektiv är det tyvärr inte de två senaste decenniernas diskussion, utan på sin höjd det senaste decenniets. Det har tagit lite tid för debatten att slå igenom i Sverige. Vi får hoppas att det blivit bättre filosofiska tider nu.

I det första kapitlet presenterar Bengt Hansson de vetenskapsteoretiska problemen ur ett allmänfilosofiskt perspektiv. Därefter följer i kap 2 en redogörelse för Karl Poppers och Thomas Kuhns vetenskapsteori av Bertil Mårtensson, i kap 3 en redogörelse för Lakatos' syn av Bengt Hansson, i kap 4 Feyerabend's av Svante Nordin. Kritik mot Feyerabend framförs i förbifarten av Svante Nordin, men i kap 5 ger Gunnar Falkemark en översikt av sådan kritik. Störst utrymme ger han Larry Laudans bok *Progress and its problems* (London 1977). Samtliga kapitel ger föredömligt klara och koncisa framställningar av respektive filosofer, och lämpar sig väl som introduktioner. Här och där framskyttar åsikter hos författarna som jag anser felaktiga. men allt kan man inte begära. På s 56 finns ett lite olyckligt tryckfel. Lakatos' "degenerande" forskningsprogram har blivit "generande" forskningsprogram. I kap 4 har det smugit sig in en historisk felaktighet i en annars korrekt redogörelse för en av Feyerabend's filosofiska poänger. Galilei tillskivs Newtons linjära tröghetslag, men hade i själva verket hypotes om en *cirкулярtröghetslag*. Han antog att kroppar ovanför jordytan, ex.vis en kanonkula, skulle fortsätta i en cirkel runt jorden i all oändlighet om ingen kraft påverkade den. Enligt Newton skulle den fortsatt längs en rät linje.

En av de filosofer som behandlas senare i boken, Wolfgang Stegmüller, skriver i inledningen till sin bok *The structure and dynamics of theories* (New York 1976) att: "Den utgångspunkt som godtas i den här boken är att T S Kuhns arbeten har givit oss *en ny metavetenskaplig uppfattning*. Istället för att angripa hans position utifrån en förutfattad stereotyp om hur vetenskaplig rationalitet skall se ut, kommer vi att försöka att *systematiskt rekonstruera uppfattning*, och vi är beredda att mer eller mindre fundamentalt revidera begreppet 'rationellt vetenskapligt beteende'. Denna systematiska rekonstruktion saknas i hans egna skrifter" (s ix).

Det Stegmüller säger är i viss mån också representativt för Lakatos och Laudan samt några andra som nämns mer i förbifarten i boken. De ställer sig alla uppgiften att utifrån ett erkännande av flera av Kuhns teser rädda det rationalitetsbegrepp som Kuhn underminerat med sin inkommensurabilitetstes, dvs tesen att teorier aldrig kan jämföras från en plats som är neutral. De godtar att det gamla analytisk-filosofiska teoribegreppet utvidgas; hos Kuhn ersätts det med "paradigm", hos Lakatos med "forskningsprogram", hos Laudan med "forskningsstraditioner", och hos Sneed/Stegmüller med "mängdteoretisk struktur". Vidare godtar de tesen att ett neutralt observationsspråk är omöjligt, och godtar också som ett vetenskapshistoriskt faktum att alla teorier (i den utvidgade bemärkelsen) alltid har och har haft anomalier, dvs data som strider (faktiskt eller endast skenbart) mot teorin i fråga. Men de vägrar uppge åsikten att man kan definiera vari vetenskapliga framsteg och vetenskaplig rationalitet består. Denna fråga är kopplad till frågan hur vetenskaplig förändring skall förklaras. Skall den förklaras med rationellt tänkande måste naturligtvis denna rationalitet kunna avgränsas. Inledningskapitlet kunde kanske ha ägnat något mera utrymme åt den här kontroversen, och tydligare pekat ut det faktum att den stora konflikten inom anglosaxisk vetenskapsteori idag inte är den mellan positivisterna som helt vill förneka Kuhn och den typ av vetenskapsteori som i början av 60-talet dök upp via namn som Kuhn, Hanson, Feyerabend, Toulmin m fl, utan mellan denna riktning och en icke-positivistisk riktning som vill bevara men modifiera det äldre rationalitetsbegreppet. Internationellt sett för positivismen inom vetenskapsteorin en undanskymd tillvaro. Glädjande nog också i Lund av *Metod eller anarki* att döma. Den intressanta striden står idag mellan dem som är beredda att överge tron på att vetenskapens utveckling härrör från ett bestämt rationellt tänkesätt (externalister), och de som inte är det (internalister). Detta

påpekande försvinner något i inledningen i mängden av alla filosofiska positioner som presenteras.

Två kapitel (kap 6 & 7) ägnas åt Joseph Sneeds och Wolfgang Stegmüllers försök att med hjälp av mängdteori på ett nytt sätt definiera bl a "teori", "teoretiskt begrepp" och "teorireduktion". Sneed/Stegmüller hoppas härigenom, speciellt med hjälp av sitt reduktionsbegrepp, kunna ta sig förbi Kuhns inkommensurabilitetstes och definiera vari vetenskapliga framsteg består. Peter Gärdenfors, som skrivit båda kapitlen, har gjort en mycket hedervärd insats genom att popularisera den här ansatsen.

Både Stegmüller och (i synnerhet) Sneed använder en mycket teknisk och svår genomtränglig begreppsapparat, och bakom de två kapitlen ligger säkert betydligt mer arbete än den, givet utgångspunkten, enkla framställningen låter ana. Min egen upplevelse efter genomläsningen var att Sneed/Stegmüller i stora styckena bara säger samma saker som Kuhn men på ett krångligare sätt. Till en del ligger denna upplevelse dock i sakens natur. En informell framställning av en strängt formell teori som säger sig rekonstruera tankegångar hos Kuhn kan inte helt undkomma en sådan effekt.

En formell teori är naturligtvis också svår att bedöma utifrån en informell framställning. Men i detta fall tycks det på ett par punkter vara möjligt. Sneed/Stegmüller förutsätter dels att teoretiska begrepp inte kan modifiera observationsbegrepp, och dels att en teori som utgör ett vetenskapligt framsteg alltid har en finare struktur än sin föregångare. Båda sakerna rimmar dåligt med vetenskapshistorien. Kuhn har själv gjort den här typen av invändningar mot Sneed, och Peter Gärdenfors refererar lite av kritiken.

I kap 8 tar Ingemar Nordin upp distinktionen mellan vetenskap och teknologi. Han refererar främst Joseph Agassis reflektioner i frågan. Dennes grundtanke är enkel. Den är att skillnaden i målsättning (för vetenskapen sanna förklaringar och för teknologin praktisk nytta) är förbunden också med skillnader ifråga om bl a metodik och värderande referensramar. Det sista kapitlet (kap 9) är skrivet av Germund Hesslow och redogör för diverse darwinistiska synsätt på inte bara vetenskapens växt, utan också på en individs kunskapsutveckling och utvecklingen av den kognitiva förmågan hos arten människa. Hesslow tar därför kortfattat upp, förutom vetenskapsteoretikerna Karl Popper och Stephen Toulmin, psykologerna B F Skinner och Jean Piaget samt etologen Konrad Lorenz.

Kapitel ett o m sju utgör en kring vissa problem väl centrerad enhet. Det hade varit bra om problemen i kapitel åtta och nio klarare hade förbundits med det som avhandlas i de tidigare kapitlen. Men denna avslutande anmärkning skall inte dölja vad jag redan framhållit, nämligen att boken är en utmärkt och lättläst introduktion till modern anglosaxisk vetenskapsteori.

Ingvar Johansson